

**Agnieszka
Chmielowska-Marmucka,
Bernadetta Górska**

**O komunikacji interpersonalnej –
werbalnej, niewerbalnej i wokalne
wymianie sygnałów w kontekście
edukacyjnym**

Problemy Współczesnej Pedagogiki 1/1, 25-39

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

O komunikacji interpersonalnej – werbalnej, niewerbalnej i wokalne wymianie sygnałów w kontekście edukacyjnym

Agnieszka Chmielowska-Marmucka, Bernadetta Górka

Wydział Nauk Społecznych i Informatyki, Wyższa Szkoła Biznesu – National Louis University

A b s t r a k t: Właściwa komunikacja interpersonalna warunkuje prawidłowy przekaz informacji w relacjach międzyludzkich. Jest także kluczowym ogniwem umożliwiającym nawiązanie odpowiedniej relacji w przestrzeni pedagogicznej. Proces ten wymaga jednak wysiłku zarówno ze strony ucznia, jak i nauczyciela, aby osiągnąć zamierzone efekty w sferze edukacyjnej. W niniejszej pracy określono optymalne czynniki determinujące właściwe relacje interpersonalne na linii uczeń–nauczyciel. W badaniu posłużono się metodą sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety. W pracach badawczych wzięło udział 132 uczniów gimnazjum i technikum. Wyniki przeprowadzonych analiz umożliwiły określenie czynników sprzyjających budowaniu relacji w przestrzeni edukacyjnej oraz wyeksponowały najczęściej pojawiające się bariery.

S ł o w a k l u c z o w e: komunikacja interpersonalna, przestrzeń pedagogiczna

1. Wstęp

Człowiek jest istotą społeczną, nie może więc żyć, rozwijać się i kształtować bez bodźców płynących bezpośrednio z otoczenia społecznego. Środowisko społeczne wymaga nawiązywania interpersonalnych kontaktów. Opanowanie tych umiejętności koegzystencji społecznej jest istotnym warunkiem spełnienia, zadowolenia i satysfakcji życiowej. Już Arystoteles twierdził, że człowiek żyjący poza obrębem społeczeństwa „jest albo zwierzęciem, albo bogiem” (Arystoteles, 2004). Aby człowiek mógł sprawnie i właściwie funkcjonować w społeczeństwie, musi posiadać odpowiednie kompetencje.

Korespondencja w sprawie artykułu: dr Agnieszka Chmielowska-Marmucka, Wyższa Szkoła Biznesu – National Louis University, Wydział Nauk Społecznych i Informatyki, ul. Zielona 27, 33-300 Nowy Sącz, Poland, tel. +48 18 44 99 100, e-mail: amarmucka@wsb-nlu.edu.pl.

W nabywaniu kluczowych kompetencji szalenie ważną jest właściwa komunikacja, która warunkuje tworzenie prawidłowej relacji we wszystkich przestrzeniach życiowych, a w szczególności w przestrzeniach pedagogicznych. Należy zaznaczyć, że potrzeba odpowiedniego dialogu w relacji między uczniem a nauczycielem jest zagadnieniem zmiennym, tym bardziej że wśród młodych osób odnotowuje się wzrost poczucia niezrozumienia, alienacji (Kmieciak-Baran, 1993), smutku, pojawiają się także zaburzenia lękowe, zaburzenia depresyjne, załamania nerwowe, a nawet stany psychiczne związane z myślami samobójczymi (Dołęga, 1999). Media coraz częściej donoszą o przypadkach autoagresji wśród dorastającej młodzieży: dwunastoletnia Sandra wyskoczyła z okna, gdyż stała się obiektem drwin kolegów. O rok młodsza Ania powiesiła się na drzewie po tym, jak rówieśnicy oskarżyli ją o kradzież. Według statystyk w Polsce rocznie odnotowuje się około 30 przypadków samobójstw dzieci poniżej 15. roku życia, natomiast wśród adolescentów liczba takich zachowań jest niemalże dziesięciokrotnie wyższa (Lewkowicz-Siejka, 2009).

Prawie każdy przypadek autoagresji jest poprzedzony sygnałem werbalnym i niewerbalnym, jednak problem powstaje w odbiorze i interpretacji tegoż komunikatu. Dlatego też pojęcie poprawnej komunikacji interpersonalnej staje się przedmiotem dyskursu wielu dyscyplin naukowych koncentrujących się na młodym człowieku.

Termin „komunikowanie” wywodzi się od łacińskiego czasownika *communico, communicare*, co oznacza: ‘uczynić wspólnym’, ‘połączyć’, ‘przekazać wiadomości’, oraz od rzeczownika *communio* (wspólność) (Dobek-Ostrowska, 1999). Natomiast geneza pojęcia „komunikacja interpersonalna” sięga pracy cybernetycznej Claude’a Shannona i Warrena Weavera wydanej w 1948 roku. Przedstawiono w niej model przekazu sygnałów (rysunek 1), który następnie posłużył do opracowania psychologicznej teorii przetwarzania informacji oraz opisu procesu komunikacji interpersonalnej.

Rysunek 1. Model przekazu sygnałów

Ź r ó d ł o: opracowanie własne na podstawie Shannon, Weaver, 1948.

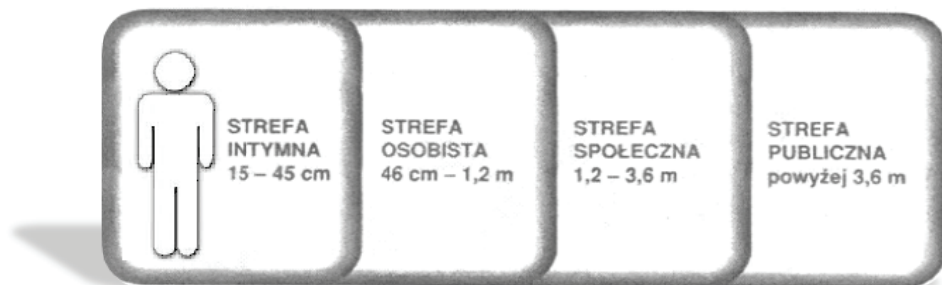
W modelu cybernetycznym zamieniono nadajnik na nadawcę a odbiornik na odbiorcę, co umożliwiło adaptację schematu Shannona i Weavera (1948). Należy jednak pamiętać, że model ten miał charakter algorytmiczny i nie uwzględniał kontekstu sytuacyjnego, odmiennego doświadczenia życiowego, sposobu myślenia, rozumowania czy samej interpretacji przekazu.

Jak pisze Andrzej Augustynek (2008), komunikacja interpersonalna jest w tym rozumieniu psychologicznym procesem warunkującym przekaz i odbiór sygnałów na drodze werbalnej (mowa) oraz niewerbalnej (mimika, pantomimika, intonacja głosu). Natomiast Edward Nęcka (Nęcka, Orzechowski, Szymura, 2006) podaje, że komunikacja interpersonalna jest podejmowaną w określonej sytuacji wymianą werbalnych, wokalnych i niewerbalnych sygnałów w celu pozyskania lepszego poziomu współdziałania. Aby doszło do wymiany sygnałów, muszą zaistnieć cztery zasadnicze ogniwa. Pierwsze z nich stanowi nadawca, czyli osoba, która koduje informacje, ostatnim zaś jest odbiorca, który dekoduje informacje. Równie istotny jest sam kod (sposób przekazywania informacji), jak i droga umożliwiająca przepływ informacji (kanał).

Istnieje ponadto kilka sposobów klasyfikacji komunikacji. Powszechnie różni się komunikację werbalną i niewerbalną. Komunikat werbalny dzieli się na ustny oraz zapisany. Komunikaty niewerbalne obejmują tzw. mowę ciała. Kanały ekspresji niewerbalnej można ogólnie podzielić na dwie grupy: ruchy ciała (mimika, kontakt wzrokowy, gesty, pozycja ciała, dotyk) i zależności przestrzenne (dystans, jaki utrzymujemy z rozmówcą w czasie negocjacji). John Stewart (2008) organizuje komunikację niewerbalną w kilka form, a mianowicie:

- mimikę obejmującą ruchy wyrazowe mięśni twarzy, w tym mięśni oczu i ust. Twarz to najbardziej ekspresyjna część ciała, która ogniskuje zmieniające się emocje, uczucia, nastroje oraz reakcje na wydarzenia i sytuacje. Ten sposób wyrazu emocji stanowi istotne źródło informacji o rozmówcy;
- pantomimikę, która jest formą komunikacji skupiającą się na postawie ciała, gestach i ruchach. Ten sposób wyrazu informacji jest swego rodzaju dopełnieniem, uzupełnieniem komunikatu werbalnego;
- wokalizację, czyli intonację głosu, która rzutuje na sens przekazywanej treści. Intonacja może być łagodna lub ostra, ciepła lub chłodna, dynamiczna lub monotonna itd.;
- kontakt wzrokowy, który najczęściej stanowi preludium interakcji. Utrzymywanie tego rodzaju kontaktu jest sygnałem gotowości do podjęcia wymiany informacji, a także oznaką zainteresowania i skupienia uwagi na rozmówcy;
- wygląd fizyczny rozmówcy, styl ubierania się, uczesania, sposób zdobienia ciała, higiena osobista. Nierzadko pierwsze wizualne wrażenie decyduje o powodzeniu rozmowy czy nawiązaniu znajomości;
- strefy przestrzeni personalnej, czyli odległość od rozmówcy, jest istotną informacją o relacjach między komunikującymi się jednostkami. Im większy dystans przestrzenny, tym mniejsza akceptacja. Dystans fizyczny wyznacza się poprzez cztery strefy przestrzeni psychologicznej (rysunek 2), a mianowicie:
 - strefa intymna, obejmująca bezpośredni kontakt fizyczny, określa najmniejszą odległość;
 - druga strefa obejmuje przestrzeń indywidualną, zazwyczaj wyznaczana zasięgiem naszych rąk;

- przestrzeń społeczna – stanowi codzienne kontakty społeczne;
- przestrzeń publiczna – stwarza możliwość kontaktu, lecz przeznaczona jest do wystąpień, gdzie pojawia się mówca i publiczność.

Rysunek 2. Strefy przestrzeni personalnej

Źródło: Tkaczyk, 1999.

W procesie komunikacji mogą wystąpić zakłócenia, które utrudniają percepcję przekazywanej treści. Zjawisko to nazwano szumem w komunikacji międzyludzkiej. Szum może być determinowany przez czynniki zarówno psychologiczne, takie jak zaburzenia percepcji i koncentracji uwagi, dysfunkcje sensorów czy uszkodzenia analizatorów, jak i fizyczne, do których zalicza się m.in. hałas, zbyt duży dystans fizyczny czy niejednoznaczny komunikat (Stewart, 2008).

2. Badania

Zaistnienie prawidłowej komunikacji między nauczycielem a uczniem zależy od spełnienia określonych warunków, które wymagają zaangażowania obu stron. Aby określić optymalne czynniki determinujące właściwe relacje interpersonalne w przestrzeni pedagogicznej, przeprowadzono badania wśród uczniów gimnazjum i technikum w Nowym Sączu. Posłużono się w nich metodą sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem narzędzia badawczego, jakim jest kwestionariusz ankiety (załącznik 1). Kwestionariusz ten zawierał 11 pytań tematycznych, z czego dwa miały strukturę otwartą (pytania 9 i 10), natomiast we wszystkich pozostałych, mimo ich zamkniętego charakteru, istniała możliwość podania innych, własnych przykładów odpowiedzi bądź też poparcia zajętego stanowiska dodatkową argumentacją. Ankieta miała charakter anonimowy, ze wskazaniem na wiek i płeć respondentów (pytanie 11). W badaniu sondażowym wzięło udział 132 uczniów gimnazjum i technikum, w tym:

- 84 uczniów gimnazjum:
 - 42 uczniów kl. I – 14 dziewcząt i 28 chłopców (14 lat),
 - 42 uczniów kl. III – 22 dziewczęta i 20 chłopców (16 lat),

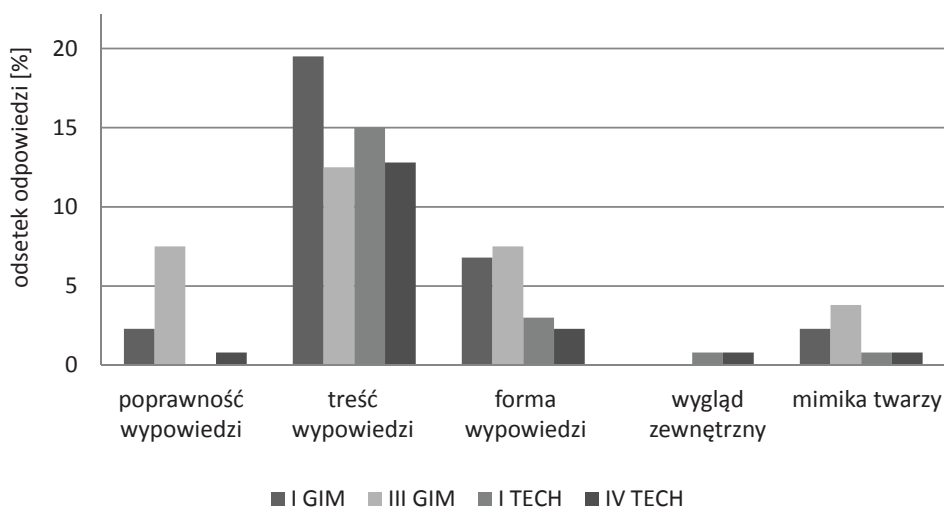
- 48 uczniów technikum:
 - 26 uczniów kl. I (17 lat),
 - 22 uczniów kl. IV (19 lat).

Młodzież szkolna określała uwarunkowania poprawnej komunikacji w sferze edukacyjnej, wskazując równocześnie na wzmacniacze oraz dystraktory tego procesu. Adolescenci oceniali także relacje z rówieśnikami i nauczycielami, a ponadto wskazywali na trudności wynikające z posługiwania się swoistym językiem młodzieżowym.

3. Wyniki badań

Młodzież szkolna zapytana, na który z elementów rozmowy zwraca największą uwagę, zgodnie odpowiedziała (rysunek 3), że jest to głównie treść odpowiedzi – zrozumiałość komunikatu słownego, podczas którego dopuszczalne jest stosowanie przez nauczyciela poszczególnych słów z młodzieżowego slangu (59,8% badanych).

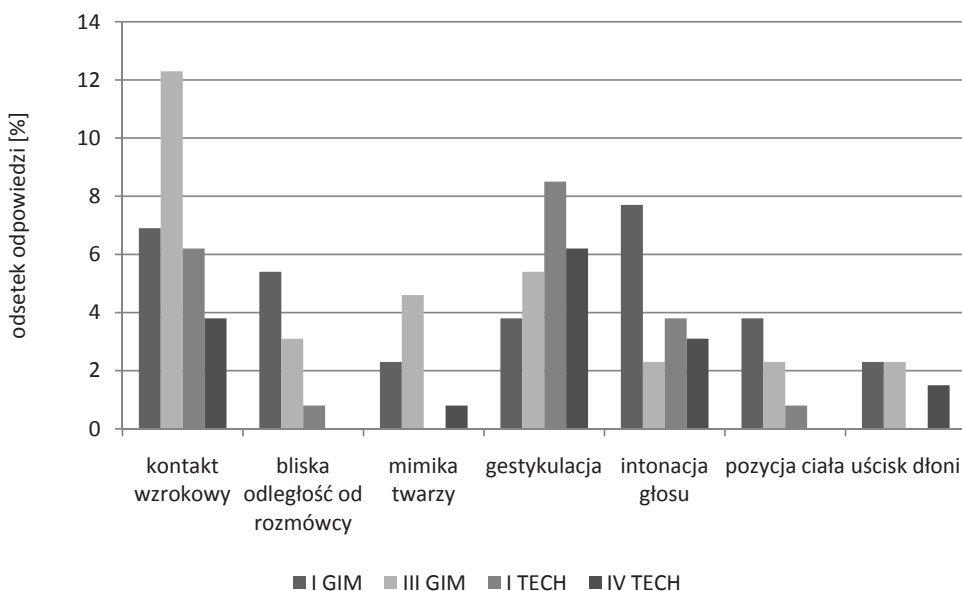
Należy zatem wnioskować, że komunikaty słowne przekazywane przez nauczycieli stają się dla uczniów bardziej zrozumiałe i przyjazne, gdy są podawane w języku, którym posługują się oni w życiu codziennym, lub przynajmniej zawierają pojedyncze słowa z tegoż języka. Tego zdania są chłopcy, którzy mają niemalże dwukrotną przewagę nad dziewczętami. Ponadto dla 19,6% uczniów ważna jest także forma wypowiedzi, czyli ton i siła głosu nauczyciela. Najmniej istotny w tej formie komunikacji okazał się dla ankietowanych sam wygląd zewnętrzny nauczyciela (1,6% odpowiedzi), a więc jego prezencja i walory wizualne.

Rysunek 3. Elementy bezpośredniej rozmowy, na które uczniowie zwracają największą uwagę

Źródło: opracowanie własne.

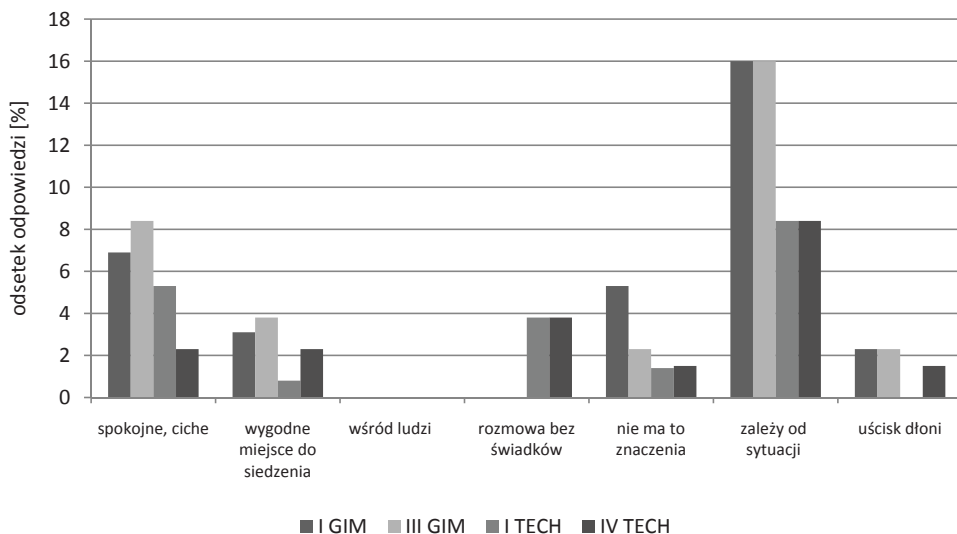
Aby polepszyć jakość kontaktów interpersonalnych na linii uczeń–nauczyciel, należy, według młodzieży, w pierwszej kolejności (rysunek 4) nawiązać kontakt wzrokowy między rozmówcami (29,2%) oraz używać gestykulacji, czyli być ekspresywnym w przekazie nie tylko werbalnym, ale również poprzez zaangażowaną mowę ciała. W tej kategorii najliczniejszą grupą ankietowanej młodzieży, która zwróciła uwagę na ważność kontaktu wzrokowego, byli uczniowie III klasy gimnazjum – 12,3% ankietowanych (w tym 6,9% dziewcząt oraz 5,4% chłopców). Zdaniem ankietowanych na poprawę komunikacji nie ma większego znaczenia pozycja siedząca czy stojąca rozmówcy (6,9%) ani wzajemny uścisk dłoni (6,1%). Komunikacja wymaga zatem obopólnej aktywności każdej ze stron konwersacji, jednak bez nadmiernej bliskości fizycznej.

Rysunek 4. Pomocnicze środki wyrazu, które według uczniów polepszają kontakt interpersonalny na linii uczeń–nauczyciel

Źródło: opracowanie własne.

Młodzi ludzie określili również cechy miejsca, w którym ich zdaniem powinna odbywać się właściwa komunikacja i gdzie powinny być zawiązywane właściwe relacje (rysunek 5). Uzależnili je głównie od sytuacji i okoliczności (48,8%), wskazując jednak zdecydowanie, że powinno ono być spokojne i ciche (22,9%) oraz powinno być wyposażone w wygodne miejsca do siedzenia (10,0%). Żaden z badanych uczniów nie zaznaczył odpowiedzi wskazującej na to, że właściwe miejsce wzajemnych kontaktów jest związane z konieczną obecnością innych ludzi czy też niezbędnych świadków rozmowy. Co do tego typu zbędnych uwarunkowań zgodna była zarówno młodzież gimnazjalna, jak i uczniowie technikum (po 0% odpowiedzi).

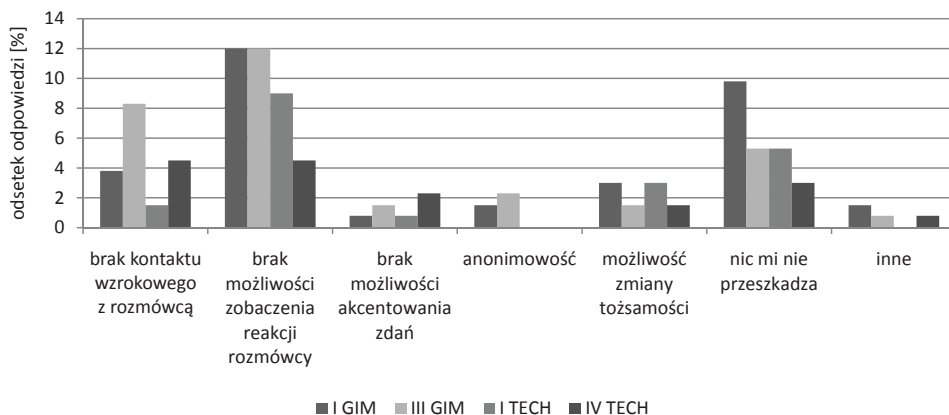

Rysunek 5. Cechy idealnego miejsca, w którym zdaniem uczniów powinna odbywać się właściwa komunikacja na linii uczeń–nauczyciel

Źródło: opracowanie własne.

Ponieważ w świecie współczesnym dużą rolę przywiązuje się do komunikacji multimedialnej, nie sposób było pominąć możliwości wirtualnego kontaktu z nauczycielami. Należy również podkreślić, że coraz większa liczba nauczycieli wychodzi naprzeciw uczniom, nawiązując z nimi kontakty dydaktyczne poprzez różnego rodzaju komunikatory czy też platformy e-learningowe. Nie tylko polecają oni wykonanie zadań domowych lub rozwiązanie wskazanych poleceń, ale także dokonują sprawdzenia wiedzy i umiejętności uczniów.

Na pytanie, co przeszkadza młodym ludziom w takiej formie komunikacji z nauczycielami, uczniowie odpowiadali, że jest to głównie brak możliwości zobaczenia reakcji rozmówcy (37,5%) oraz brak kontaktu wzrokowego z rozmówcą (18,1%). Natomiast 23,4% uczniów uznało, że kontakty w takiej formie bardzo im się podobają i nie dostrzegają żadnych trudności, problemów czy też skutków ubocznych anonimowej komunikacji (zagrożenie możliwością zmiany tożsamości, włamań do systemów itd.).

Rysunek 6. Co przeszkadza młodym ludziom w komunikacji internetowej z nauczycielem?

Źródło: opracowanie własne.

Pytanie piąte dotyczyło znaczenia ubioru nauczyciela, jego wyglądu. Aż 60,0% badanych uczniów uważa, że ubiór nauczyciela nie ma znaczenia, z czego zdecydowaną przewagę uzyskali chłopcy (w klasach I gimnazjum – 67,7% chłopców i 32,3% dziewcząt, a w klasach III gimnazjum odpowiednio 63,6% oraz 36,4%). Jednak 40,0% ankietowanych uznało, że strój ma duże znaczenie w przestrzeni edukacyjnej i we wzajemnych kontaktach interpersonalnych. W tej grupie dziewczęta (62,1%) dominowały nad chłopcami (37,9%), a w uzasadnieniu podawano argument, że stosownym ubiorem okazuje się szacunek drugiemu człowiekowi (uczniowi) oraz szacunek do zawodu i wykonywanej przez pedagogów pracy. Młodzi ludzie zaznaczali ponadto, że przyjemniej przebywa się w otoczeniu zadbanego nauczyciela, a atmosfera w klasie lekcyjnej jest wtedy miłsza. Słuszne zatem wydaje się stwierdzenie, że wygląd zewnętrzny pedagoga nie jest czynnikiem decydującym o powodzeniu komunikacji, niemniej stanowi ważny element umożliwiający kreowanie wizerunku i niewerbalnego przekazu nauczyciela.

W punkcie szóstym kwestionariusza pytano, w jaki sposób uczniowie troszczą się o to, by zrobić jak najlepsze wrażenie na nauczycielu. Najbardziej popularną odpowiedzią było „zwrócenie uwagi na własną postawę uprzejmości, radości i uśmiechu”. Ponad połowa badanych uczniów (50,4%) stara się zachowywać w ten sposób, ponieważ:

- chce wypaść sympatycznie;
- to pomaga w rozmowie;
- nauczyciele są starsi i trzeba im okazywać szacunek;
- grunt, żeby było milej;
- grunt to dobre kontakty z nauczycielami;
- starają się robić dobre wrażenie;

- chcą udowodnić, na co ich stać, i pokazać, że potrafią więcej;
- chcą dobrze wyglądać w oczach nauczyciela; chcą być odbierani pozytywnie;
- chcą dojść z nauczycielami do porozumienia;
- wprowadza to przyjemną atmosferę podczas rozmowy.

Dla ponad 21,0% uczniów równie ważne we wzajemnych kontaktach z nauczycielami okazuje się ponadto „pokazywanie swojej wiedzy i inteligencji”, gdyż pragną dobrze się zaprezentować i osiągnąć zamierzony cel rozmowy. Mało istotna natomiast wydaje się gestykulacja, uścisk dłoni i postawa ciała (7,0%).

Okazuje się, że rozmowa z nauczycielem i wzajemne relacje nie zawsze należą do spraw miłych, łatwych i przyjemnych. Na pytanie: „Co wywołuje u Ciebie niechęć do rozmowy z nauczycielem?” padają odpowiedzi dotyczące głównie złej interpretacji tego, co uczeń chce przekazać nauczycielowi (28,7%). Niezwracanie uwagi na przekonania, wartości, postawy i uczucia młodego człowieka to aż 24,0% odpowiedzi ankietowanych. Pojawiają się także odpowiedzi dotyczące nieprzyjmowania odpowiedzialności za słowa wypowiedziane przez nauczycieli oraz brak czasu na wzajemną komunikację.

Odpowiadając na pytanie: „O czym najbardziej chciałbyś porozmawiać ze swoim nauczycielem?”, 60,0% uczniów wybiera tematy szkolne, a 15,5% oczekuje rzetelnych i wyczerpujących informacji związanych z wiedzą polityczną i społeczną. Pojawiają się również propozycje luźnych rozmów, omawiania zagadnień sportowych i problematyki narkotyków, dopalaczy i używek. Najmniej wskazań otrzymują tematy dotyczące spraw seksualnych/intymnych (3,3%) oraz spraw rodzinnych (1,6%). Wątpliwości na temat ostatnich zagadnień rozwiewają odpowiedzi uczniów udzielone na kolejne pytanie kwestionariusza ankiety oraz ich uzasadnienia.

Na zakończenie ankiety poproszono uczniów, by dokonali oceny wzajemnych kontaktów z nauczycielami, wyrażonej w stopniach szkolnych od 1 do 6. Wyniki badań przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Ocena wzajemnych kontaktów z nauczycielami w skali stopniowej 1–6

Ocena / Klasa	Klasa I gimnazjum	Klasa III gimnazjum	Klasa I technikum	Klasa IV technikum
Celująca	1	1	1	0
Bardzo dobra	6	8	7	2
Dobra	12	11	8	5
Dostateczna	11	9	6	13
Dopuszczająca	1	8	2	1
Niedostateczna	6	1	1	0
Średnia ocena	3,4	3,5	3,8	3,4

Źródło: opracowanie własne.

Powyższe wyniki badań pozwalają zauważyć, że sztuka nawiązania poprawnych relacji interpersonalnych nie jest rzeczą łatwą. Pojawiają się bowiem nie tylko trudne tematy, ale równie często sam język i treść bywają niezrozumiałe dla dorosłego człowieka. Dlatego w kwestionariuszu ankiety zapytano uczniów, których słów z potocznego języka uczniowskiego na pewno nie zrozumieliby nauczyciele. Oto przykładowe odpowiedzi:

- LOL (*laughing out loud*) – głośny śmiech,
- rozkminić – zrozumieć,
- YOLO (*you only live once*) – żyje się tylko raz,
- OMG (*Oh my God*) – O mój Boże (zdziwienie),
- wyję, płaczę – śmieję się z czegoś,
- koper – marny, młodzieńczy zarost pod nosem,
- hajs – pieniądze,
- ZW – zaraz wracam,
- fest – bardzo,
- faja z organizacją – problemy z dogadaniem się,
- ferment – kłamstwo, nieprawda,
- GM – ktoś toksyczny,
- bank – pomoc w walce z przeciwnościami,
- jungler – kolega, który gankuje,
- gankować – pomagać,
- deadline – termin wystawiania ocen,
- newbie – niedoświadczony, nowicjusz,
- beka w... – dużo śmiechu z powodu...,
- kitrać się – bać się,
- np – nie ma problemu.

Choć brzmi to dość niewiarygodnie, język młodzieżowy dostarcza wielu trudności w poprawnej komunikacji nie tylko z nauczycielami, ale także z rodzicami czy starszym pokoleniem. Jak każdy slang, i ten charakteryzuje się dużą zmiennością czasową. Współczesna młodzież zapożyczenia czerpie przede wszystkim z języka angielskiego, języka informatycznego, ale są to też wulgaryzmy, neologizmy, skróty językowe czy słowa powiązane z substancjami narkotycznymi. Jak podaje prof. Halina Zgółkowska, zajmująca się badaniem języka uczniowskiego, dynamiczne zmiany języka szkolnego wynikają ze zmian cywilizacyjnych, które ingerują w każdą sferę naszego życia (Zgółkowska, 2007). Należy również odnotować wiele skrótów, którymi posługuje się dzisiejsza młodzież. Adolescenci chcą w ten sposób przekazać maksimum informacji w minimum czasoprzestrzeni, co wpływa nie tylko na jakość, ale i czytelność komunikatu werbalnego. Powodem nadmiernego stosowania skrótów są także różnorodne formy komunikacji internetowej, czyli e-maile, esemesy, czaty itp. Język komunikacji elektronicznej umożliwia przeniesienie zastosowanych skrótów do języka komunikacji codziennej, np. ZW – „zaraz wracam”, czy OMG – „Oh my God” (ang. „O mój Boże”). Tego rodzaju informacja nierzadko utrudnia odbiór komunikatu oraz jego interpretację.

Najlepsze relacje z nauczycielami postulowali uczniowie klasy I technikum. Należy zaznaczyć, że była to młodzież, która w bieżącym roku szkolnym dopiero rozpoczęła swoją przygodę ze szkołą średnią, a więc jest zafascynowana tym, co świeże i nowe. Są to uczniowie, którzy realizują własne pasje i marzenia, gdyż uczęszczają do szkoły, której wyboru dokonali samodzielnie. Istnieje także duże prawdopodobieństwo, że nauczyciele ci realizują plany i marzenia tych młodych ludzi.

Najniższe oceny za komunikację i rozwijanie kontaktów otrzymali nauczyciele klasy I gimnazjum oraz klasy IV technikum. Być może taka postawa jest związana z realną oceną wiedzy, umiejętności i postaw młodzieży, na co częściowo wskazują omówione powyżej wyniki ankiety.

4. Zakończenie i wnioski

Reasumując, należy stwierdzić, że młodzież dostrzega możliwość poprawy wzajemnych kontaktów z dorosłymi. Szczególną uwagę młodzi ludzie zwracają na autentyczność w budowaniu relacji oraz konieczność pełnego zaangażowania i poświęcenia. Najczęstsze trudności w komunikacji z nauczycielem dotyczą: złej interpretacji intencji ucznia, niezwracania uwagi na jego przekonania, wartości, postawy i uczucia, nieprzyjmowania odpowiedzialności za wypowiedane słowa oraz braku czasu i uwagi, a także nieumiejętności prowadzenia konwersacji czy podnoszenia głosu.

Podsumowując wyniki przeprowadzonych badań, można wnioskować, że do najważniejszych zadań osób odpowiedzialnych za wzrost, rozwój i pełną dojrzałość młodzieży, zdaniem autorów, należy:

- pozostawać w autentycznym kontakcie z młodymi ludźmi; każdego dnia wskazywać im drogę ku podstawowym wartościom;
- starać się być wzorem do naśladowania poprzez permanentne poszukiwanie prawdy, życie w prawdzie i podążanie za nią, ze szczególnym uwzględnieniem szczerzej życzliwości i otwartości na drugiego człowieka;
- wykazywać subtelny troskę o poprawność języka polskiego; młodzieżowy slang traktować natomiast jako przejaw swoistej twórczości młodego pokolenia i rozwój subkultury;
- wsłuchiwać się z uwagą w głos młodego pokolenia, starając się zaspokajać podstawowe potrzeby: bliskości, oparcia, zaufania, szacunku i uznania, a także samorealizacji;
- okazywać tolerancję i zrozumienie dla słabości, potknięć i upadków życiowych uczniów, ufając w ich dobre chęci oraz szczerze starania;
- dokonywać krytycznej analizy własnego postępowania (samoocena) w połączeniu z permanentnym rozwojem, doształcaniem i samodoskonaleniem.

Właściwa komunikacja interpersonalna w przestrzeni pedagogicznej jest szczególnie istotna zarówno dla uczniów, jak i pedagogów, gdyż umożliwia osiągnięcie obustronnego sukcesu w sferze edukacyjnej. Wymaga jednak zaangażowa-

nia, ogromnego wysiłku i zaufania, choć ostatecznie warunkuje osobistą satysfakcję i motywację do dalszej pracy uczniowskiej i nauczycielskiej.

Bibliografia

- Arystoteles (2004). *Polityka*. Przekł. i koment. L. Piotrowicz; wstęp M. Szymański. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Augustynek, A. (2008). *Psychologia. Jak ślimak piął się pod górę*. Warszawa: Difin.
- Dobek-Ostrowska, B. (1999). *Podstawy komunikowania społecznego*. Wrocław: Astrum.
- Dołęga, Z. (1999). Poczucie samotności a zachowania agresywne uczniów. *Psychologia Wychowawcza*, 2, 146–153.
- Kmiecik-Baran, K. (1993). Poczucie alienacji. Treść i charakterystyka psychometryczna. *Przegląd Psychologiczny*, 4, 461–480.
- Lewkowicz-Siejka, K. (2009). *Zapraszając śmierć. Coraz młodszy nie mają sił walczyć* [online, dostęp: 2015-10-22]. *Znaki Czasu*, 1. Dostępny w Internecie: <http://znakiczasu.pl/samo-zycie/105-zapraszajac-smierc-coraz-mlodsi-nie-maja-sil-walczyz>.
- Neęca, E., Orzechowski, J., Szymura, B. (2006). *Psychologia poznawcza*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Shannon, C., Weaver, W. (1948). *A Mathematical Theory of Communication*. Urbana: University of Illinois Press.
- Stewart, J. (2008). *Mosty zamiast murów. Podręcznik komunikacji interpersonalnej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Tkaczyk, L. (1999). *Komunikacja niewerbalna: postawa, mimika, gest*. Wrocław: Astrum.
- Zgółkowska, H. (2007). *Gwara uczniowska (szkolna) w poszukiwaniu inspiracji* [online, dostęp: 2015-06-09]. Rada Języka Polskiego. Dostępny w Internecie: https://www.rjp.pan.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=1357.

On interpersonal communication – verbal, non-verbal and the vocal exchange of signals in the educational context

Abstract: The real interpersonal communication conditions the correct transmission of information in human relationships. It is also a crucial link enabling to establish adequate relations in the pedagogic space. However, this process requires effort, both from the student and from the teacher, in order to achieve the intended effects in the educational sphere. This paper defines optimum factors determining proper interpersonal relationships between the student and the teacher. In the study the method of the diagnostic survey was applied with the use of survey questionnaire. 132 students of lower secondary school and secondary technical school took part in research works. The results of the conducted analyses have enabled to determine favourable factors for building relations in the educational space and emphasised most often occurring crash barriers.

Key words: interpersonal communication, pedagogic space

ANKIETA DOTYCZĄCA KOMUNIKACJI INTERPERSONALNEJ W SZKOLE
RELACJA UCZEŃ—NAUCZYCIEL

Droga Uczennico, Drogi Uczniu.

Proszę Cię o wypełnienie ankiety, która ma pomóc mi lepiej poznać relacje interpersonalne w szkole. Odpowiedz na pytania szczerze, bo tylko takie informacje są dla mnie wartościowe. Ta ankieta nie będzie dostępna dla innych osób i jest anonimowa. W każdym pytaniu proszę o zaznaczenie tylko jednej odpowiedzi.

1. Na który z elementów podczas bezpośredniej rozmowy zwracasz największą uwagę?

- treść wypowiedzi
- ton i siła głosu
- styl wypowiedzi
- wygląd zewnętrzny
- mimika twarzy, gesty
- inne

2. Jakie według Ciebie pomocnicze środki wyrazu polepszają kontakt interpersonalny?

- kontakt wzrokowy
- mimika twarzy
- gestykulacja
- intonacja głosu
- pozycja ciała
- uścisk dłoni
- inne

3. Jakie cechy powinno mieć idealne miejsce do rozmów?

- spokojne, ciche
- wygodne miejsce do siedzenia
- wśród ludzi
- nie ma to znaczenia
- zależy od sytuacji

4. Co może przeszkadzać podczas rozmowy przez Internet, np. komunikator?

- brak kontaktu wzrokowego z rozmówcą
- brak możliwości zobaczenia reakcji rozmówcy
- brak możliwości akcentowania zdań/wyrazów
- nic mi nie przeszkadza
- inne

5. Czy zwracasz uwagę na ubiór/wygląd nauczyciela? (odpowiedź uzasadnij)

- tak, ponieważ...
- nie, ponieważ...

6. Jaki jest Twój sposób na zrobienie dobrego wrażenia (np. w sytuacji spotkania z kolegą, rozmowy z nauczycielem itp.)? Proszę uzasadnić odpowiedź.

- staram się dobrze wyglądać (ubiór, postawa ciała)
-
- jestem uprzejmy/a, dużo się uśmiecham
-
- zwracam uwagę na gestykulację (stanowczy uścisk dłoni, wyprostowana postawa ciała itp.)
-
- staram się pokazać swoją wiedzę, inteligencję
-
- inne
-

7. Co powoduje u Ciebie największą niechęć do rozmowy z nauczycielem?

- zła interpretacja tego, co chcę przekazać rozmówcy
- unikanie kontaktu wzrokowego przez drugą stronę
- niezwracanie uwagi na moje przekonania, wartości, uczucia podczas rozmowy
- nieprzyjmowanie odpowiedzialności za wypowiedzane słowa
- inne

8. O czym najbardziej chciałbyś porozmawiać z nauczycielem?

- sprawy osobiste
- sprawy rodzinne
- tematy szkolne
- tematy intymne/seksualne
- zagadnienia społeczne/polityczne
- zagadnienia religijne
- inne

9. Podaj przykłady spraw/tematów/zagadnień, na temat których nigdy nie porozmawiałbyś z nauczycielem i dlaczego.

-
-
-

10. Których słów z potocznego języka uczniowskiego nie zrozumieliby nauczyciele? Wypisz kilka przykładów i wyjaśnij ich znaczenie.

-
-
-

11. Jak oceniasz (w skali 1–6) swoją obecną komunikację z nauczycielami?

-

Płeć	Wiek
☐ kobieta	
☐ mężczyzna	

Tutaj jest miejsce na Twój dodatkowy komentarz:

-
-
-
-
-

Dziękuję za poświęcony czas.